

Oponentský posudek na bakalářskou práci

Argyro Ouzounoglou: Formy reprezentace alternativní medicíny na příkladu obchodu Barevný svět. Etnografická studie. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2011. 68 s. + 4 s. příloh

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Oponent: Mgr. Markéta Vaňková

Argyro Ouzounoglou si pro svou bakalářskou práci našla velice zajímavé téma i terén – totiž formy reprezentace alternativní medicíny v prostoru vybraného obchodu s „alternativními“ produkty. Konkrétně si za cíl své práce vytyčila popsat, jak obchod Barevný svět reprezentuje prostřednictvím fyzického uspořádání svých prostor „ideje spojené s jeho hlavní funkcí, distribucí Aura-Somy a s šířením alternativních produktů pro zdraví“ (s. 7). Vedle toho se zaměřila také na aktéry, kteří se jako zaměstnanci či nájemci prostoru v tomto obchodě běžně pohybují.

Práce je rozčleněna na část teoretickou, metodologickou a empirickou. V teoretické části studentka pojednává vztah náboženství, vědy a společnosti (což je velice široké téma, jež nelze smysluplně zpracovat na dvou a půl stránkách, které mu studentka věnovala). Následuje výklad New Age, kde autorka vhodně upozorňuje na „ekonomizaci“ tohoto hnutí, tedy na fakt, že se stává doménou jakéhosi „duchovního“ konzumu, „psycho-trhem“ (s. 15-16). Další kapitola se věnuje alternativní medicíně. Zde se studentka odvolává na „objektivní“ publikaci (s. 16) o alternativní medicíně (*Alternativní medicína – možnosti a rizika*), jejímiž autory jsou pracovníci a učitelé českých lékařských fakult. Studentku bych ráda upozornila, že se nepochybně o objektivní knihu jednat nemůže, protože zastupují stanoviska tzv. „Evidence based medicine“, tedy medicíny založené na vědeckých důkazech, pro kterou jsou mnohé alternativní medicínské postupy již předem „podezřelé“, spoléhající se například na „oslabenou schopnost kritického myšlení“ (s. 19) potenciálních pacientů. Nejedná se tedy o pohled objektivní – ale jednostranný (který ovšem sebe sama za objektivní považuje). V této souvislosti mi pak není příliš jasná pozice autorky – sice píše, že jí je blížká jedna z technik alternativní medicíny (s. 7), ovšem v teoretické části zcela nekriticky a „bez mrknutí oka“ přejímá jednostranný, alternativní medicíně nepřilíš nakloněný výklad. Očekávala bych alespoň pokus o nalezení další, vědecky přijatelné koncepce alternativní medicíny, která by pohled na věc vyvažovala. Poslední část teoretického zázemí se týká tématu prostoru, kde je pojednána kniha „Obraz města“ Kevina Lynche a vyloženo pojetí vztahu člověka a jeho prostředí u Michala Černouška. Snad nejvíce relevantním textem by byla studie „Shopping, place and identity“, kterou studentka bohužel jen zmiňuje a odkazuje čtenáře na jiné místo své práce (s. 30).

Značná část uvedené teorie není vztažena k tématu – čtenář se po celou dobu snaží uhodnout, proč v textu ta či ona informace je a jak může napomoci konceptualizaci zkoumaného problému. Ani v empirické části není s teoretickými koncepty pracováno příliš přesvědčivě. Jejich aplikace na terén působí často poněkud bezradně a vytváří spíše dojem jakýchsi úvah nad několika útržky z jednotlivých knih, vedených pod dojmem zkušenosti z Barevného světa. Rovněž je třeba

konstatovat, že literatura k teoretické části není příliš bohatá (ačkoli jí k tématu existuje dost, kupříkladu z oblasti tzv. „material culture“).

V metodologické části práce studentka představuje metody svého výzkumu. Provedla zúčastněné pozorování a rovněž polostrukturované rozhovory s deseti aktérkami. Není zřejmé, proč byly rozhovory nahrávány na videokameru (s. 33). Sympatická je upřímná reflexe vlastní pozice v terénu (s. 34-35); autorka ovšem zmiňuje, že se její postup místy blížil tomu, co Glaser a Strauss nazvali „terénním výzkumem sám na sobě“ (s. 35) – avšak to pokus o rekonstrukci vzpomínek z terénu na místo použití terénních zápisků rozhodně není (neboť uvedená poznámka se týká psaní metodologického článku, nikoli analýzy terénu). Ocenění hodné nicméně je, že studentka svou ne zcela vydařenou práci s terénními poznámkami přiznává.

Empirická část práce byla pro mne bohužel zklamáním. Je tvořena výkladem systému Aura-Somy (s. 38 – 45), popisem historie obchodu a jeho aktérů (s. 46-47), najdeme zde též popis jeho prostorové podoby a shrnutí principů feng-shui, dle nichž byl zařízen (s. 50 – 55). Vlastnímu jádru výzkumu, tedy tématu prostorové reprezentace idejí Aura-Somy, je věnováno poměrně málo prostoru (s. 47 – 49 a s. 56 – 64) a jednotlivá zjištění jsou spíše naznačena než systematicky vyložena a interpretována. Zde bych nicméně ráda vyzdvihla velice pěkný poznatek, že totiž sama Aura-Soma je „hybatelem“ (s. 62) dění ve studovaném prostředí, tedy že je vlastně zcela svébytným aktérem. Ve stejném duchu Argyro Ouzounoglou v textu zajímavým způsobem (ovšem zjevně nevědomky) personifikuje zkoumaný obchod - Barevný svět „věří“ (s. 48), „sdílí názor“ (s. 48), „identifikuje se“ (s. 63) atd. To by bylo zcela v pořádku, neživé věci (obchod, Aura-Soma) mohou být aktéry – ovšem autorka by tuto figuru musela užívat vědomě a záměrně a pak by bylo třeba tohoto „aktéra“ nějak specifikovat, popsat. Čím a proč se liší od ostatních, živých aktérů? Jak s nimi interaguje? Studentka bohužel tuto myšlenku dále interpretačně nevyužila, ani ji nepodpořila vhodnou teoretickou literaturou (Latour, Law, Mol) - ačkoli by právě toto mohlo být stěžejním, a navíc velice zajímavým ohniskem celé práce.

I když autorka reflektovala svoji pozici insidera a promýšlela potíže, které to může nést, nepodařilo se jí je zcela překonat - v interpretační části totiž uvádí řadu tvrzení, pro která nenacházíme oporu v datech, řečeno jinak, „čte“ v datech více, než co sama o sobě říkají. Např. s. 48: „Proto (*Barevný svět, pozn. MV*) podporuje a šíří alternativní cesty ke zdraví a léčbě, na které, jak také věří, vědecká medicína již nestačí“. Nicméně pro pochybnosti o „vědecké medicíně“ nehovoří žádná předložená data, takže není jasné, proč autorka předpokládá právě tuto motivaci pro prodej alternativních přípravků – a ne třeba čistě finanční zájem. Podobně např. s. 63: „Terénní výzkum ukázal jasnou identitu nakupujících, která je zřejmá na poli žebříčku hodnot“ – jak, když nakupující vůbec nebyli předmětem výzkumu, a už vůbec ne jejich hodnoty? Podobných míst je v textu celá řada. Mnohé poznatky by rovněž bylo vhodné interpretovat v širším kontextu, například konstatování, že BS nevyužívá „vnucující se“ reklamu (s. 63) – zde by stálo za zjištění, nakolik je to individuální záležitost rozhodnutí majitelky obchodu, nakolik je to výsledek třeba finanční situace obchodu, a nakolik je to součást obecně zavedeného, přijímaného a tedy i zákazníky vyžadovaného image tohoto typu obchodu (s duchovním, ezoterním a alternativním zbožím). Nečekané překvapení pak čtenáře čeká v závěru práce, kde studentka tvrdí, že se v práci snažila porozumět „fenoménu psychotruhu“ (s. 65), což ne zcela odpovídá cílům práce, formulovaným na začátku textu (s. 7; s. 31), a ani výsledkům, které v práci překládá.

Ačkoli Argyro Ouzounoglou deklaruje snahu o odstup od tématu, na kterém je osobně angažovaná, práce celkově svědčí o tom, že se jí to příliš nezdařilo. Čteme, že předkládaná práce nemá být reklamou na Aura-Somu (s. 37) – a to dle mého názoru skutečně není; nicméně se studentce bohužel nepodařilo zpracovat téma s nadhledem, takže text na mnoha místech působí spíše jako brožurkový výklad různých alternativních učeních či léčebných postupů než jako vědecká analýza.

Celkově však práce splňuje nároky, kladené na bakalářské práce, a proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji známku na hranici velmi dobře a dobře v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze dne 20. 8. 2011

Mgr. Markéta Vaňková